

26. juni 2008

Mulighedernes Land Hvad er landdistrikternes rolle i det urbaniserede videnssamfund?

Af Signe Sloth Hansen, Hausenberg og Karen Skou, Realdania

Præmisserne for udvikling på landet har ændret sig radikalt. Derfor er der behov for nye udviklingsstrategier og debat om landdistrikternes rolle i videnssamfundet. Et nyt internationalt paradigme for landdistriktsudvikling - The New Rural Paradigm - er under opsejling bl.a. med et markant skift fra traditionel landbrugsstøtte til målrettede investeringer i stedbunde ressourcer. Mulighedernes Land er et Realdania-partnerskabsprojekt, der med afsæt i det nye paradigme skal finde og afprøve nye strategier for udvikling i landdistrikter og landsbyer i Danmarks yderområder.

Billeder af forfald

Er Danmarks landdistrikter i forfald og under afvikling? Ja, hvis man skal tro det billede, som adskillige artikler og TV-udsendelser på det seneste har tegnet af de yderste områder i Danmark. Værst står det til, hvis man zoomer ind på den jyske vestkyst og fører linsen i en bue ned forbi Sønderjylland over Fyn, Langeland, Lolland og Falster over til Bornholm. Kameraet finder faldefærdige huse, skrotbunker, nedlagte landbrug og lukkede købmandsforretninger og skoler. Det er ikke fremtidsoptimismen, der dominerer mediernes historier fra det Danmark, som ligger langt fra de større byer og vækstcentre.

Farvel til Morten Korch

Det er rigtigt, at den Morten Korch'ske forestilling om landlivet, ikke findes mere. I 50'erne levede 50% af danmarks befolkning af landbrug. I dag er det højest 2-3 procent af befolkningen, der lever direkte af landbrug, antallet af landbrugsrelaterede jobs er stærkt faldende og landbruget er effektiviseret i en grad, så gård drift i dag til forveksling ligner arbejdsgangen på en stor produktionsfabrik. Ekspert i landdistriktsudvikling Johs. Nørregaard Frandsen udlægger landbokulturen som 'et fænomen i hovederne, erindringerne og kroppene på de store grupper af befolkningen, som er fraflyttere fra landbruget'. Overgangen fra industrisamfund til videnssamfund, globalisering og centralisering af den offentlige service har efterladt landdistrikterne med helt andre præmisser for udvikling end de større byer. Mange små landsbysamfund er derfor præget af institutionslukninger, affolkning og en uforholdsmæssig stor andel af ældre.

Fremtidens luksus er på landet

De ændrede grundvilkår for livet på landet åbner dog samtidig for nye muligheder for udvikling. Drømmen om landlivet, som det var

Sekretariat

Hausenberg
Ryesgade 19A, 3. sal
2200 Kbh. N

Hjemmeside
www.hausenberg.dk

Telefon
35 34 64 54

Projektleder
Signe Sloth Hansen

Mobil
29 84 99 42

E-mail
ssh@hausenberg.dk

engang, er en af dem. Og sat i den rigtige oplevelsesøkonomiske ramme, kan drømmen realiseres i nye boformer med fx fritidslandbrug og lede til opblomstring af lokale produkter og attraktioner. Landdistrikterne besidder fortsat nogle af landets største natur- og kulturværdier; her er fred og ro, plads og rum, renhed og sikkerhed. Her koster et hæderligt hus en 1/5 af prisen i storbyen og her kræver oplevelsen af smuk natur og stilhed hverken Discovery Channel eller ørepropper, det er allemandseje. Der er med andre ord et udbud af stedbundne kvaliteter og oplevelser, som ikke findes i selv den mest velfungerende storby. Kvaliteter, som bl.a. den tyske forfatter Hans Magnus Enzensberger allerede i 90'erne kaldte for 'den nye luksus'.

Behov for nye strategier

Landdistrikterne står midt i en forandringstid. Forandringerne har været undervejs længe, men viser sig nu for alvor i det fysiske miljø og i statistikker over alder, køn, flyttemønstre, uddannelse og beskæftigelse. Her hjælper ikke traditionel landbrugs- og egnsstøtte. Der er behov for at tænke nyt, for at sikre en positiv udvikling i yderområdernes landdistrikter i et videnssamfund, hvor opmærksomheden er rettet mod udviklingskræfterne i det globale storbynetværk. Et nyt paradigme for landdistriktsudvikling med fokus på lokale kvaliteter og stedbundne ressourcer har manifesteret sig internationalt. Det peger på behovet for nye strategier og nye metoder – fx til at identificere et steds potentialer. Det er denne type af strategier og metoder, som projekt Mulighedernes Land har sat sig for at udvikle og afprøve.

Mulighedernes Land: Fokus på stedets muligheder

Mulighedernes Land er et 6-årigt partnerskabsprojekt mellem Realdania og de tre kommuner Lolland, Thisted og Bornholm. Projektet skal gennem konkrete demonstrationsprojekter i de tre kommuner udvikle og afprøve nye strategier for udvikling i de landdistrikter og landsbyer, der ligger i Danmarks yderområder, dvs. i pendlingsregioner uden byer med mere en 20.000 indbyggere (Landsplanredegørelsen 2006).

Mulighedernes Land stiller skarpt på de potentialer, der findes i landdistrikterne i modsætning til i byerne. Målsætningen er ikke nødvendigvis at skabe traditionel vækst og erhvervsudvikling, men derimod at forbedre levevilkårene og udvikle attraktionerne i det enkelte område. Indsatsområderne er bosætning, turisme og planlægning og fokus er rettet mod at styrke det fysiske miljø – bygningskulturarv, tilgængelighed til naturen, mødesteder mv. – med udgangspunkt i de stedbundne kvaliteter. Samtidig er det en vigtig målsætning, at projektet forankres lokalt, sådan at det bygger videre på og bidrager til at styrke de sociale ressourcer og fællesskaber, der er i et område.

Strategierne udvikles og afprøves gennem en række konkrete demonstrationsprojekter i de tre kommuner.

Demonstrationsprojekterne udvikles af kommunerne i samarbejde

med borgerne og søsættes i løbet af forår og sommer 2008. Projekterne handler bl.a. om at udvikle redskaber til håndtering af tomme huse, øge tilgængeligheden til naturen, afprøve nye former for demokratisk landskabsforvaltning, udvikle bygningskulturen og de særlige kulturmiljøer, skabe fyrtårnsprojekter med nye oplevelsesmuligheder, og udvikle netværk, partnerskaber og mødesteder.

Nyt paradigme for landdistriktsudvikling

For at kvalificere projekterne og bidrage til teori- og metodeudvikling udarbejdes sideløbende med demonstrationsprojekterne en international analyse, der bl.a. ser på, hvordan andre lande og internationale organisationer håndterer landdistrikternes overgang fra industri- og landbrugssamfund til videnssamfund.

EU, OECD og de fleste europæiske lande har de seneste år ændret kurs i forhold til udvikling af yderområder. OECD beskriver i en rapport fra 2006 det paradigmeskift i landdistriktspolitikken, der er på vej både nationalt og internationalt. Udviklingen bevæger sig væk fra traditionel sektorstøtte og subsidier såsom landbrugsstøtten. I stedet sker der en bevægelse mod regionalt defineret støtte og mod investeringer i konkrete stedbundne projekter, der går på tværs af mange sektorer. Det handler om at forstå og udvikle hvert specifikt sted, så dets potentiale udfoldes.

Et led i dette paradigmeskift er et øget fokus på, at udviklingsmulighederne er meget forskellige fra region til region og fra landsby til landsby. Derfor skal støtten – eller investeringerne – målrettes mere, og en bred analytisk bottom-up tilgang erstatte den økonomisk rationelle top-down tilgang, der har hersket i landbrugs-subsidiernes æra.

Mulighedernes Land lægger sig i forlængelse af det nye paradigme, og målsætningen er derfor også, at demonstrationsprojekterne med aktiv inddragelse og deltagelse af de lokale borgere, skal bidrage til at finde og udvikle de stedbunde potentialer.

Økonomisk vækst eller nye strategier?

Der er bred enighed om, at det er stedets ressourcer, der skal i fokus i landdistriktsudviklingen. Men hvordan kan de stedbunde ressourcer aktiveres, og hvilken betydning har de for landdistrikternes udviklingsmuligheder i et samfund domineret af vidensøkonomi? For at få belyst disse spørgsmål inviterede Mulighedernes Land i november 2007 en række eksperter og repræsentanter fra de tre projektkommuner til en rundbordssamtale. Samtalen udkrystalliserede sig overordnet i to teser om landdistrikternes udvikling:

Ifølge den ene tese – og sat lidt på spidsen – er økonomisk vækst ikke en bæredygtig udviklingsstrategi i yderområderne. Landdistrikterne i yderområderne har ikke de nødvendige

forudsætninger for at deltage i en globaliseret liberalistisk økonomi, hvor storbyerne med deres infrastrukturelle opkobling og koncentration af viden og innovation kan fremvise de store vækstrater. Der skal landdistrikterne tænke i andre strategier. Her peges især på oplevelsesøkonomiske muligheder som rekreation, natur, kulturarv og oprindelighed og på byboerne som en vigtig - om end ikke den eneste - målgruppe.

Den anden tese ser forsat økonomisk vækst som en mulighed for landdistrikterne. Den manglende vækst på landet ses som et overgangsfænomen, som man blot risikerer at fastfryse ved at tale om det som en grundpræmis. Som argumenter for den økonomiske vækststrategi peges på mulighederne i IKT, den øgede mobilitet og den høje grad af social kapital, der er i landdistrikterne i form af fællesskab, iværksætterånd og ildsjæle. En aktivering og styrkelse af disse ressourcer kan binde landdistrikterne sammen i nye netværk, så de opnår samme præmisser for vækst som byerne – også inden for vidensøkonomiske erhverv.

Fælles for de to teser er, at traditionelle faktorer som demografi, infrastruktur, privat og offentlig service og boligudbud og priser spiller en væsentlig rolle, for om det går godt eller skidt i et landdistrikt.

Danske og internationale eksempler på positiv udvikling i yderområder viser, at ildsjæle og lokale netværk spiller en betydelig rolle, måske ikke nødvendigvis i forhold til økonomisk vækst, men i forhold til at skabe stærke sammenhold og netværk og derigennem bedre levevilkår og øgede muligheder. Der ses eksempler på, at lokalbefolkningen bliver boende, de unge vender hjem efter endt uddannelse og andre flytter til.

Debatten forsætter

Mulighedernes Land tager afsæt i den første teses budskab om, at landdistrikterne har andre præmisser for vækst end de større byer og at der er behov for at tænke i nye strategier for udvikling.

Samtidig lægger Mulighedernes Land sig op af den anden teses fokus på potentialerne i den menneskelige og sociale kapital, som findes i mange landsbymiljøer.

Uanset om man hælder mest til den ene eller anden tese, er der behov for at overveje og debattere, hvilken rolle landdistrikterne skal spille i videnssamfundet. Mulighedernes Land inviterer på hjemmesiden www.mulighedernesland.dk til fortsat debat om, hvordan de kvaliteter, der findes i Danmarks yderste områder, bliver værdsat, styrket og udviklet til gavn for både hjemfødte, tilflyttere og turister.

Kilder

DR2 (27. november 2007): 'Danmarks rådne banan', dokumentar og temaaften.

Enzensberger, H.M. (1996): 'Reminiszenzen an den Überfluss. Der alte und der neue Luxus.' Der Spiegel 51/1996:108-118.

Frandsen, Johs. Nørregaard (2007): *Landdistrikterne som bevidsthedshistorisk landskab* i Svendsen, Gunnar L. H. og Tanvig, Hanne W.: 'Landevinger – Landdistriktsforskning og – perspektiver', Syddansk Universitetsforlag,

Miljøministeriet (2006): *Landsplanredegørelsen*

Mulighedernes Land (2006): *Udvikling i Landdistrikter og Landsbyer*, artikelsamling.

Mulighedernes Land (2007/2008): *Inspirationsartikler*

OECD (2006): 'The New Rural Paradigm – Policies and Governance'.

Svendsen, Gunnar L. H. og Tanvig, Hanne W.(2007): *Landevinger – Landdistriktsforskning og –perspektiver*, Syddansk Universitetsforlag.

Weekendavisen (marts-april 2007): 'Den rådne banan', artikelserie.

Mulighedernes Land

Mulighedernes Land er et 6-årigt partnerskabsprojekt mellem Realdania, Thisted Kommune, Lolland Kommune og Bornholms Regionskommune. Projektets formål er at finde og afprøve nye veje til udvikling i landdistrikter og landsbyer i Danmarks yderområder. På baggrund af analyser af lokale styrker og i dialog med borgerne udvælger og realiserer de tre kommuner i samarbejde med Realdania, en række konkrete demonstrationsprojekter, som kan vise nye veje til udvikling.

Projektet sammenføres og drives af fagkonsulenter fra Hausenberg og inspireres løbende af en lang række forskere og eksperter.

For at koordinere og skabe sammenhæng i delelementerne i Mulighedernes Land samles erfaringer og viden fra de tre kommuner i et tværgående spor. Aktiviteterne i det tværgående spor indbefatter desuden en international analyse af udviklingsstrategier, tværgående metodeudvikling, evaluering og kommunikation.

Det samlede budget er på 195 mio. kr., heraf bidrager Realdania med 105 mio. kr. og de tre kommuner med 30 mio. kr. hver. Projektet er indledt i 1. kvartal af 2007 og slutter i 2012.

På projektets hjemmeside www.mulighedernesland.dk findes uddybende information, kontaktoplysninger, nyhedsbrev, publikationer og debat.